

Klimaatverandering en TTIP

Wat betekent een Transatlantic Trade & Investment Partnership (TTIP) tussen de Europese Unie (EU) en de Verenigde Staten (VS) voor klimaatverandering? Door TTIP neemt de handel in goederen en diensten toe, zoveel is duidelijk. Dat betekent meer transport, en dus ook meer broeikasuitstoot door vliegtuigen, zeeschepen en vrachtauto's, terwijl juist alle hensen aan dek moet om het klimaat te redden.

De toename van transport veroorzaakt echter maar een klein deel van de klimaatschade die TTIP kan aanrichten. Nu al hebben de TTIP onderhandelingen voorgenomen klimaatmaatregelen van de EU in de kiem gesmoord. En bedrijven krijgen via TTIP meer macht om beleidsaanscherpingen ten gunste van het klimaat tegen te houden. Bedrijven die teren op de oude fossiele economie kunnen de hakken in het zand zetten.

Wat is nodig om klimaatverandering te stoppen?

Het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) stelde vast dat bij een mondiale temperatuurstijging van 2 °C ten opzichte van het pre-industriële tijdperk (rond het jaar 1850) het risico ontstaat op een gevaarlijke, onomkeerbare verandering van het klimaat.¹ Als in 2050 de mondiale broeikasgasemissies 40% tot 70% lager zijn dan in 2010, en in 2100 de emissies 100% of meer lager zijn dan in 2010, dan blijft de stijging van de mondiale temperatuur waarschijnlijk onder de 2 °C.²

In lijn met de IPCC beoordeling van benodigde acties door rijkere landen om het 2 °C-doel te halen, wil de Europese Unie (EU) haar uitstoot van broeikasgassen in 2050 met 80-95% onder

het niveau van 1990 krijgen. Het European Environment Agency, een agentschap van de EU, stelt in een pas verschenen rapport dat het klimaatbeleid van de Europese Unie de maatregelen mist om de eigen, op IPCC gestoelde, klimaatdoelstellingen voor 2030 en 2050 te halen.³ Kortom, de EU erkent wat nodig is om het klimaat te redden, maar schiet tekort in zijn maatregelen.

Meer teerzandolie

In 2009 trof de EU voorbereidingen om de broeikasuitstoot door oliebedrijven aan te pakken. Via de herziene brandstofkwaliteitsrichtlijn diende in 2020 de uitstoot per geleverde liter brandstof 6% lager te zijn dan in 2010.⁴ Via de richtlijn wilde de EU de oliebedrijven, tot dusver grotendeels buiten schot gebleven in het klimaatbeleid,

prikkelen om minder klimaatschade te veroorzaken bij de olieproductie.

Er zijn grote verschillen in de energie die nodig is om olie uit de grond te halen en dus in de uitstoot van broeikasgassen bij de oliewinning. Teerzandolie uit Canada is bijvoorbeeld veel klimaatschadelijker dan conventionele olie.

In oktober 2011 lanceerde de Europese Commissie een plan om dit ook zo beoordelen in de richtlijn brandstofkwaliteit.⁵ Het gevolg zou zijn dat het importeren van klimaatschadelijke teerzandolie minder aantrekkelijk zou worden voor olieconcerns. Uit gedegen onderzoek, deels in opdracht van de EU, bleek dat de productie (brontot-tank emissies) van brandstof uit teerzandolie bijna 2,5 keer klimaatschadelijker is dan de productie van brandstof uit conventionele oliebronnen.⁶

Canada, de Verenigde Staten (waar de Canadese olie zal worden geraffineerd), en grote oliebedrijven zoals Shell (dat grote belangen in Canadese teerzandolie heeft) hebben veel gelobbyd tegen de (alleszins redelijke) positie van teerzandolie in de richtlijn brandstofkwaliteit.⁷ Te allen tijde wilden de lobbyisten de EU als belangrijke afzetmarkt voor teerzandolie behouden en voorkomen dat de EU mondiaal de toon zou zetten door de Canadese teerzandolie officieel als klimaatschadelijk te bestempelen.

In juli 2014 stelden de NGOs Greenpeace, Friends of the Earth, Sierra Club en Transport & Environment vast dat grote bedrijven en hun lobbygroepen ook de TTIP onderhandelingen gebruikten om milieuwetgeving te verzwakken. Een koepelorganisatie van Amerikaanse oliebedrijven stookte de Amerikaanse TTIP onderhandelaars op, door de richtlijn "een uiterst belangrijk onderwerp voor de TTIP handelsbesprekingen" te noemen.⁸

De Europese Commissie ging overstag. In oktober 2014 publiceerde het een nieuw voorstel, waarin het niet meer uitmaakt hoe de olie wordt geproduceerd. Er geldt geen enkele straf meer op het gebruik van brandstoffen uit teerzandolie.⁹

De woordvoerder van de Europese Groenen, Bas Eickhout, beaamt dat TTIP, en het aanstaande vrijhandelsverdrag CETA tussen Canada en de EU, een rol speelde bij de afzwakking van de Brandstofkwaliteitsrichtlijn: "Het voorbeeld van de teerzandolie laat zien hoe de lobby voor TTIP werkt. (...) Vervolgens moest er een handelsverdrag tussen de EU en Canada komen. Uiteindelijk heeft de Commissie de strengere regels voor teerzandolie laten vallen. Het lijkt erop dat ook het vooruitzicht op TTIP op de achtergrond heeft meegespeeld: de Amerikanen wilden ook geen aparte regels voor teerzandolie. Dat is het effect van handelsverdragen: angst om nieuw beleid te maken, omdat het de onderhandelingen in de weg kan zitten."¹⁰

In 2014 en 2015 kwamen al meerdere tankers met ruwe Canadese teerzandolie Europa binnen.¹¹ Begin 2014 berekende de Amerikaanse NGO Natural Resources Defense Council (NRDC) dat Canadese teerzandolie in 2020 ongeveer 6% van het Europese gebruik van ruwe olie en transportbrandstoffen zou kunnen beslaan.¹² Alleen al de onderhandelingen voor TTIP hebben zo klimaatschade veroorzaakt.

Nog meer klimaatregels op de schop?

Er zijn meer klimaatregels die mogelijk op de schop gaan ten koste van het klimaat als TTIP er komt. Zo heeft de EU bijvoorbeeld veel strengere eisen dan de VS voor hoeveel klimaatschade een auto mag veroorzaken per gereden kilometer.¹³ Als TTIP daar een compromis van maakt, is dat slecht voor de broodnodige innovatie die de auto-industrie moet ondergaan om het klimaat te redden. De Europese Commissie stelt dat de milieustandaarden niet omlaag gaan¹⁴, maar om het klimaatprobleem het hoofd te bieden is het juist belangrijk dat de standaarden omhoog gaan. Het grote gevaar ligt echter na het ondertekenen van een TTIP-verdrag. Om klimaatverandering te beperken zullen auto's en andere producten steeds efficiënter moeten worden om de uitstoot van broeikasgassen te beperken. In het verdrag is echter een clause opgenomen over 'regelgevings-samenwerking'; nieuwe regels mogen alleen worden ingevoerd in goed onderling

overleg. Dat betekent in ieder geval dat het aanscherpen van producteisen in de toekomst nog trager zal verlopen dan nu al het geval is. In het slechtste geval wordt alle vooruitgang geblokkeerd omdat de 'regelgevings-samenwerkingscommissie' naar verwachting een bolwerk zal worden van ambtenaren die meer oog hebben voor de concurrentiepositie van het bedrijfsleven dan voor het klimaat. In de TTIP-onderhandelingen blijkt al dat de ambtelijke delegaties van EU en VS en nauw contact staan met het grote bedrijfsleven¹⁵. Het volkswagen-schandaal toont aan dat het bedrijfsleven regelgeving en testprocedures voor auto's jarenlang effectief kon blokkeren. De 'regelgevings-samenwerkingscommissie' dreigt een platform te worden om nieuwe regelgeving te laten verzanden

Investeerder-staat arbitrage

Een groot twistpunt over TTIP is de arbitrage tussen investeerders en staten (Engels: *Investor-State Dispute Settlement, ISDS*). Het plan was dat binnen TTIP bedrijven gemakkelijker overheden verantwoordelijk kunnen stellen voor de mislukte investeringen door de bedrijven.

Dat zou dan via ISDS gaan. ISDS houdt in dat een aantal advocaten uitspraak doet, en er geen beroep mogelijk is. De geschillenbeslechting vindt meestal niet in de openbaarheid plaats.

Juist het aanpakken van klimaatverandering, wat de komende jaren enorme beleidsaanscherpingen vereist, wordt bemoeilijkt als straks bedrijven hun investeringsrisico's kunnen indekken via TTIP. Bedrijven die fossiele grondstoffen (olie, gas en kolen) uit de grond halen en energie-intensieve industrieën weten nu al met grootscheepse lobby het klimaatbeleid te temperen.¹⁶ Via TTIP zou hun macht alleen maar vergroten.

Er lopen op dit moment al verschillende geschillen die een inkijk geven in wat nog meer komen gaat als meer bedrijven hun investeringen kunnen beschermen:

- Roemenië krijgt mogelijk een claim van zo'n 4 miljard dollar voor de kiezelen. Het Canadese mijnbouwbedrijf Gabriel Resources wilde er

goud en zilver winnen. Het Roșia Montană project kende echter felle tegenstand van burgers en milieugroepen. In 2013 besloot het Roemeense parlement het project een halt toe te roepen. Gabriel Resources wil nu zijn schade verhalen op Roemenië.¹⁷

- Het Amerikaanse bedrijf Lone Pine eist op basis van het vrijhandelsverdrag NAFTA 250 miljoen dollar schadevergoeding van de Canadese overheid vanwege een moratorium op schaliegas, wat is ingesteld omdat het boren naar dit gas een serieuze bedreiging vormt voor het milieu.¹⁸ Dergelijke eisen zouden Amerikaanse bedrijven die schaliegas willen boren in Europa ook kunnen neerleggen, als TTIP dit soort geschillenbeslechting toelaat.
- Al meer dan 20 buitenlandse bedrijven hebben een klacht neergelegd over Spanje bij het International Centre for Settlement of Investment Disputes (ICSID).¹⁹ De klachten hebben betrekking op Spanje's (door het parlement goedgekeurde) bezuinigingen op subsidies voor hernieuwbare energie, nadat het land jarenlang net als Duitsland het gebruik van zonne- en windenergie had gestimuleerd.²⁰

De Europese Commissie, na druk vanuit het Europese parlement, is in september 2015 met een nieuw voorstel ter vervanging van ISDS gekomen, een gerechtshof voor investeringsgeschillen. Er zouden nu onafhankelijke rechters komen, er zal beroep mogelijk zijn, en alles zou zich in de openbaarheid afspelen. Het is nog maar een voorstel van de Europese Commissie. De lidstaten en het Europese parlement moeten zich er nog over buigen, en bovenal nog de VS.²¹

Volgens Friends of the Earth Europe (FoE Europe) leidt ook het nieuwe voorstel ertoe dat investerende bedrijven meer rechten krijgen, zonder extra verplichtingen jegens burgers en het milieu. Bovendien zouden straks meer bedrijven overheden kunnen aanklagen, terwijl nu nog maar een beperkte groep gebruik kan maken van bestaande handelsverdragen met ISDS erin. FoE Europe pleit ervoor om niets op te nemen in TTIP²², terwijl de Britse stop-TTIP campagne het nieuwe voorstel van de Europese Commissie al

“lipstick on a pig” noemde.²³ Het is overigens ook nog niet duidelijk in welke gevallen bedrijven gebruik zouden kunnen maken van het te vormen gerechtshof voor investeringsgeschillen. De Europese Commissie doet slechts een voorzet als inzet voor de onderhandeling met de Amerikanen.²⁴

Voor Nederland zou opname van geschillenbeslechting in TTIP bijvoorbeeld gevolgen kunnen hebben voor Groningen, dat vanwege de gaswinning door aardbevingen wordt geteisterd. De gasproducent, de Nederlandse Aardolie Maatschappij, is een joint venture tussen Shell (50%) en het Amerikaanse ExxonMobil (50%). Mocht de Nederlandse overheid besluiten de gaskraan verder dicht te draaien (om de aardbevingen te verminderen) dan zou ExxonMobil straks met TTIP in de hand dit besluit kunnen aanvechten. ExxonMobil zou dat ook als afnemer van het gas kunnen doen, als het kan aantonen dat zijn handelsbelangen worden geschaad. Zo kan TTIP ertoe leiden dat de Nederlandse overheid haar burgers niet meer kan beschermen, en dat de gaskraan open blijft. Als bedrijven die teren op de oude fossiele economie lukraak door kunnen blijven produceren, verdwijnt ook een belangrijke prikkel om zuinig om te gaan met het schaarse gas en het klimaat te sparen. Mogelijkheden om het gasverbruik te verminderen zijn er te over.²⁵

Verwaarloosbaar effect?

Volgens het Engelse onderzoeksbureau Centre for Economic Policy Research (CEPR) dat in opdracht van de Europese Commissie werkte, zou TTIP een verwaarloosbaar effect hebben op de CO₂-uitstoot en het duurzaam gebruik van natuurlijke hulpbronnen.²⁶ Het berekende een totale toename van de mondiale broeikasuitstoot door TTIP met 11 miljoen ton CO₂.²⁷ Dat is maar 55% van wat alle personenauto's in Nederland jaarlijks uitstoten.²⁸

CEPR maakte in zijn rapport niet duidelijk welke veronderstellingen het stopte in zijn Computable General Equilibrium (CGE) model. De Europese Commissie licht, in een eigen document, wel een tipje van de sluier op. Er is gewerkt met het klimaatbeleid zoals dat in 2010 gold en vervolgens is doorgerekend naar 2027. Verder zou ook de toename van transport zijn meegenomen.²⁹ CEPR heeft niet meegenomen dat de macht toeneemt van bedrijven die afhankelijk zijn van fossiele grondstoffen, en dat er een groot gevaar is op afzwakking van klimaatmaatregelen. De Europese Commissie heeft via deze studie het klimaatprobleem naast zich neergelegd ten behoeve van de handel tussen de VS en de EU.

CEPR komt tot de conclusie dat de handel in goederen vanuit de EU en VS beiden met 1% zullen toenemen. Dat leidt logischerwijze tot meer transport, en dus ook meer broeikasuitstoot door vliegtuigen, zeeschepen en vrachtauto's.

- 1 Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), "Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change", 2007, <http://bit.ly/1gMebWt>
- 2 Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), "Mitigation of Climate Change. Contribution of Working Group III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, Summary for Policymakers", 2014, pages 10 to 13, <http://bit.ly/1BHoouR>
- 3 European Environment Agency, The European environment | State and outlook 2015.", 2015, page 94, <http://bit.ly/1EmapL9>
- 4 Publicatieblad van de Europese Unie, L 140, "Richtlijn 2009/30/EG, brandstofkwaliteitsrichtlijn", 5 juni 2009, pagina 89, <http://bit.ly/1K4IBOy>
- 5 The Guardian, "Oil sands imports could be banned under EU directive", 4 October 2011, <http://bit.ly/1EQWdTE>
Euractiv, "EU faces down tar sands industry", 5 October 2011, <http://bit.ly/1PYMxAG>
- 6 Adam R. Brandt, Department of Energy Resources Engineering, Stanford University, USA, "Upstream greenhouse gas (GHG) emissions from Canadian oil sands as a feedstock for European refineries", 18 January 2011, page 37, <http://bit.ly/1EL8dQw>
- 7 Friends of the Earth Europe, "Keeping their head in the sands Canada EU Fuel Quality Directive lobby diary", January 2013, <http://bit.ly/1i2ld8m>
Friends of the Earth Europe, "Canada's dirty lobby diary. Undermining the EU Fuel Quality Directive", July 2011, <http://bit.ly/1M11qll>
Friends of the Earth Europe, Transport & Environment, Greenpeace, Friends of the Earth USA, Council of Canadians, Sierra Club, report "Dirty Deals: How trade talks threaten to undermine EU climate policies and bring tar sands to Europe", July 2014, <http://bit.ly/1NsXNb3>
- 8 Friends of the Earth Europe, Transport & Environment, Greenpeace, Friends of the Earth USA, Council of Canadians, Sierra Club, report "Dirty Deals: How trade talks threaten to undermine EU climate policies and bring tar sands to Europe", July 2014, <http://bit.ly/1NsXNb3>
- 9 Euractiv, "Canada tar sands will not be labelled 'dirty' after all", 17 December 2014, <http://bit.ly/1x3ZqVd>
Europese Commissie, "Voorstel brandstofkwaliteitsrichtlijn", oktober 2014, <http://bit.ly/1uWfRB2>
European Commission, "Climate action: Reducing the carbon content of transport fuels", 7 October 2014, <http://bit.ly/1s9fzVr>
- 10 Vrij Nederland, Interview over TTIP met Bas Eickhout en Hans van Baalen, "Mister Chloorkip versus Mister Vrijhandel", 13 mei 2015, <http://bit.ly/1EKAg27>
- 11 The Council of Canadians, "Ship carrying tar sands crude to arrive in Spain on May 1", 30 April 2015, <http://bit.ly/1V6X8k3>
- 12 Natural Resources Defense Council, "The Tar Sands Threat to Europe: How Canadian Industry Plans Could Undermine Europe's Climate Goals", January 2014, <http://on.nrdc.org/1hq05of>
Natural Resources Defense Council, Friends of the Earth Europe, Transport & Environment, Greenpeace, "The tar sands threat to Europe: briefing", January 2014, <http://bit.ly/1Mm3YdZ>
- 13 Cologne Institute for Economic Research (IW Köln), report on behalf of the European Parliament's Committee on Internal Market and Consumer Protection, "The Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP): Challenges and Opportunities for the Internal Market and Consumer Protection in the Area of Motor Vehicles", July 2015, pages 26-28, <http://bit.ly/1MGugrf>
- 14 The European Commission, "TTIP and Regulation: an overview", 10 February 2015, <http://bit.ly/1DgwtDI>
- 15 <http://corporateeurope.org/international-trade/2014/07/who-lobbies-most-ttip>
- 16 OpenSecrets, "Lobbying, Oil & Gas", 2015, <http://bit.ly/1OlgcRk>
Lobbyfacts.EU, "Google, Dow and Deutsche Bank break into top-10 biggest corporate lobbying spenders", 23 June 2015, <http://bit.ly/1CqADbA>
Corporate Europe Observatory, "The revolving door: greasing the wheels of the TTIP lobby", 15 July 2015, <http://bit.ly/1TiGDgm>
Policy Studies Institute, "Lobbying by Trade Associations on EU Climate Policy", March 2015, <http://bit.ly/1Rhmgin>
Transparency International, "Lobbying in Europe", April 2015, <http://bit.ly/1KTZoQy>
- 17 RTL Z, "Roemenië voelt TTIP nu al", 21 September 2015, <http://bit.ly/1j2LQMl>
Mining Weekly, Canada's Gabriel Resources files international arbitration suit against Romania, 22 July 2015, <http://bit.ly/1iteLc1>
- 18 The Council of Canadians, "NAFTA challenge against fracking moratorium is 'fast-tracked'", 4 February 2015, <http://bit.ly/1LsHKs8>
Corporate Europe Observatory, the Council of Canadians and the Transnational Institute, "The right to say no: EU-Canada trade agreement threatens fracking bans", <http://bit.ly/1mlsrUs>
- 19 International Centre for Settlement of Investment Disputes (ICSID), "Recently registered", <http://bit.ly/1Qv883Z>, as viewed on 22 September 2015.
- 20 Wolf Street, Spain Gets Bitter Costly Foretaste of its Beloved Trade Pacts, 13 August 2015, <http://bit.ly/1Pkp9NX>
- 21 European Commission, "Commission proposes new Investment Court System for TTIP and other EU trade and investment negotiations", 16 September 2015, <http://bit.ly/1UUu0H8>
- 22 Friends of the Earth Europe, "EU 'Post-ISDS' proposal more of same", 16 September 2015, <http://bit.ly/1Ywwf8d>
- 23 Transnational Institute, SOMO, Both Ends, Foodwatch, Greenpeace, Milieudefensie, Platform Aarde Boer Consument, Women's International League for Peace and Freedom, WEMOS, opiniestuk "Verdrag EU-Canada is TTIP via de achterdeur", 25 september 2015, <http://bit.ly/1iCKnvR>

- 24 European Commission, "Commission proposes new Investment Court System for TTIP and other EU trade and investment negotiations", 16 September 2015, <http://bit.ly/1UUu0H8>
- 25 Energie Centrum Nederland (ECN), "Reductie gasvraag Nederland", 19 juni 2015, <http://bit.ly/1N3jP40>
- 26 Centre for Economic Policy Research (CEPR), "Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment – An Economic Assessment, p. VII., March 2013, page 79, <http://bit.ly/1cuYFUG>
- 27 Het CEPR rept overigens over 11,000 ton. De Europese Commissie zette dit recht in zijn publicatie.
- 28 Compendium voor de Leefomgeving, "Emissies naar lucht door wegverkeer in 2013, 2015, <http://bit.ly/1LPxsm0>
- 29 European Commission, "Impact Assessment Report on the future of EU-US trade relations", March 2013, page 49, <http://bit.ly/1B31bhB>